

– Nincs. Nem is tudnék velük beszélni!
– *Hogyan látja az erdélyi örménység jövőjét?*

– Hát sehogy. Teljesen felszívódik, teljesen. Hát, ha vannak is ilyen lelkesek, mint Szekula Marci s Zárug Ali, akik tartják benne a lelket – de hogy egy pap valamit csináljon: nem tud, mert nincs kivél.

– *Népszámláláskor minek vallották magukat a családjában?*

– A választásokon nem volt ilyen, hogy te örmény vagy, s te magyar vagy. Mind magy... örmény-magyarok voltunk.

– *Tehát magyarok?*

– Igen, de azért senki sem tagadja meg, hogy ő örmény. Senki nem tagadja meg.

– *Mondhatni, az örmények teljesen magyarokká váltak?*

– Drága, mikor háromszázötven éve, vagy kétszázötven éve együtt élünk, hát nem is lehet más.

– *Mi a különbség az örmény katolikusok és a romai katolikusok között?*

– Semmi a világon. Semmi a világon – csak az, hogy ez a pap tiszta örményül mondja a misét, az eddigi papok csak keverték, de ő teljesen örményül mondja, mert neki úgy kellemesebb, mert úgy tud jobban beszélni, magyarul nagyon helytelenül beszél. Semmi az égadta világon. Semmi különbség. Nem tudom, hogy a szertartásban... Lehet, hogy a szertartásban van valami, mit tudom én, hogy a lépcsőimát nem tudom, hogyan mondják el például, de hát szóval... De az örményeket nem lehet megkülönböztetni a magyaroktól! Hát miért is lehessen, engem például hogyan lehet megkülönböztetni? Nincs semmi olyan jellegzetes vonás, legfeljebb az, hogy feketék vagyunk. Feketébbek. Hát például az én leányunokámban már nagyon sok az örményes vonás, ő aztán tipikus örmény, az arca is az a fekete, kreol, minden. Én például nem vagyok annyira örmény típus, mint az unokám.

– *Beszélgettem a közösség néhány tagjával, akik az örmény keleti beolvasztástól félnek. Ön szerint ez valós veszély?*

– Én is hallottam valamiről, hogy eljönnek ide a román örmények, de azt nem tudtam, hogy át akarnak téríteni! De amikor az a Sahakogian idejött, akkor Lázár Dénes volt az örmény Legényegyletnek – mert még nem volt megnősülve – a nem tudom én, elnöke, vagy így, s mindenki össze volt gyűlve, hát sokan voltunk még fent, fényképem is van róla, fiatalok voltunk, és Lengyel Zolti, aki idevalósi volt, majd örmény püspök lett belőle, ő volt a titkára. S azt mondja, megkérem a titkár urat, hogy ugyanígy fordítsa le örményre, mint ahogy én mondom: „Ha azért jött, hogy minket elrománosítson, akkor menjen is el, ne is lépje át a küszöböt.” Igen, így áperté meg volt mondva.

– *Áskó néni szerint van-e különbség az erdélyi örmények és a moldvai vagy regáti örmények között?*

– Hát én azért nem tudom, mert én a román nyelvű örmények között egy családot ismertem, azok hatvanban elmentek Libanonba, s onnan Amerikába. Hát így, valószínű, hogy azok oda asszimilálódtak a többséghez, mi meg a kisebbséggel vagyunk. Hogy melyik jobb? Ez olyan természetes...

– *Másképp kérdezem: mi a különbség a magyar örmények és a román örmények között?*

– Hát a magyar örmények között, azt nem tudom. Mert, ugye, négy helyre telepítették őket, engedte meg Mária Terézia a betelepülésüket, de aztán, ugye, a regáti örmények között nagyon sok van görögkeleti. Egész mások ott, egész mások, nem is lehet összehasonlítani. Mi magyarok vagyunk, ők meg románok.

(*Látó*, 2008/4., *ÖrményLátó*; *Világok (Bizánc és ortodoxia, ÁlomLátó, ÖrményLátó), Látó-Bookart, Csíkszereda*, 2012.)

Pál Emese

Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (3., befejező rész)

A belső tér a külsővel ellentétben egységes, éretten barokk kialakítású. A hajó tagolását kompozit fejezetes pillérek adják, melyekhez szintén kompozit fejezetű oszlopok csatlakoznak. Ezek tartják az erőteljesen tagolt, fogrovattal és fekvő téglány alakú mélyített tükrökkel díszített párkányt, melyen a csehboltozatok nyugszanak. A kiugró pillérek illetve oszlopok által a belső tér dinamikussá válik, az így keletkezett beugrásokban helyezték el a négy mellékoltárt. A nyugati karzatot két kompozit fejezetű lizénával díszített pillér tartja, földszinti három kosárféles nyílása közül a középső ívesen előreugrik. Fölöttük áttört karzatmellvéd húzódik. A karzatot lezáró boltszakaszok kiképzése nem kiforrott, a két szélső félkörív ugyanis a hajófal párkányának takarásában csonkának tűnik. A félköríves diadalívvel elválasztott szentélyt szintén csehboltozat, a szentélyzáródást pedig félkupola fedi. A szentély falát kompozit fejezetes lizénák tagolják, a főoltárkép elhelyezésére kialakított fülkét két oszlop emeli ki. A szentély két oldalán elhelyezett oldalkarzatok szokatlan megoldásnak tűnnek, hiszen leginkább az osztrák barokk szerzetesi templomaira jellemzőek. Egy szélesebb, magasabb és annak két oldalán elhelyezett kisebb arkáddal lezárt karza-



tok áttört barokkos mellvédrel rendelkeznek. Fölöttük szegmensíves, zárókővel díszített, baluszteres mellvédű, kötényrészén füzérdísszel ellátott nyílások jelennek meg. A szentély félkupola boltozatát a szentek gyűrűjében trónoló Madonnát, csehboltozatát pedig Világosító Szent Gergely megdicsőülését ábrázoló falkép díszíti.

A félköríves keretbe helyezett főoltárkép Diamanti Laccatari, macedóniai származású, Pesten élő festő alkotása. A festő szignója és az 1842-es évszám a kép jobb alsó sarkában található. A zsúfolt, biedermeier stílusú festményen az angyalokkal és puttókkal körülvett Szentháromság jelenik meg. Az Atya a szokásos módon idős, szakállas férfiként jogarral a kezében, Krisztus vörös köpenyben, lábát a földgolyón nyugtatva jelenik meg. Mindketten áldásra emelik kezüket. Krisztus mögött puttók tartják a keresztet. Fölöttük a galamb képen megjelenő Szentlélek tűnik fel. A középen kupolával lezárt nagyméretű tabernákulum-építményt zsúfolt, barokk díszítés borítja. A szentségház ajtaja ívesen előreugrik, sarkait virágdíszes pillérek hangsúlyozzák, a párkánnyal elválasztott alsó részén kehely, ostyá és kereszt, fölötté pedig lángoló szív jelenik meg. A dús növényi ornamentika és rocaille-díszek mellett a tabernákulum ajtó két oldalán gyámkö-

vön álló két férfiszent, fölöttük két repülő puttó látható. A széleken volutákon térdelő angyalok tűnnek fel. A szentély nyugati oldalán a Rózsafüzéres Madonnának állítottak oltárt. A márványozott és ezüstözött felületű faoltár középmezéjében kvalitásos faragású, növénydíszekkel telezsúfolt keretben elhelyezett oltárképen a felhőn ülő Szűz Máriát láthatjuk, karján a gyermek Jézussal, amint átnyújtja a rózsafüzért az előtte térdelő Szent Domonkosnak és Szienai Szent Katalinnak.

A hajóban álló négy márvány mellékoltár felépítménye majdnem teljes mértékben megegyezik egymással. Két kompozit fejezetes, alsó részén kannelurázott oszlop konzolokkal díszített párkányt tart, melyet középen félkörív vagy háromszögű oromzat koronáz, sarkain pedig füzérdíszes urnák jelennek meg. A félköríves retablót felül virágfüzérék keretelik, a tabernákulum-ajtókon az Utolsó vacsorát megjelenítő domborművek tűnnek fel. A tabernákulum két oldalán levő volutákon primitív faragású puttók térdelnek. Az oszlopok alatti füzérdíszes tartóelemekre szobrokat helyeztek, a Szűz Mária oltárán Szent István és Szent László, Világosító Gergely oltárán Szent Nerszész és Niszibi Szent Jakab, Szent József oltárán Szent Anna és Joáchim, Nepomuki Szent János oltárán pedig Szent Márton és Szent Adalbert szobrai láthatóak. A mellékoltárok szobrainak gyenge minőségével ellentétben az oltárképek finom kidolgozása, kvalitásos munkák. A jobb ol-



dali első mellékoltár képe az örményeket keresztény hitre térítő Világosító Szent Gergelyt ábrázolja, amint megkereszteli az előtte térdelő III. Trdat királyt. Ezen az oldalon a következő oltárkép a felhőn térdelő Nepomuki Szent Jánost jeleníti meg, attribútumaival, a kereszttel, a feje körül levő öt csillaggal és egy angyal által tartott nyelvvel. A bal oldali első oltár festményén Szűz Mária mennybe-
menetele látható. A kép alsó részén a Mária ágya köré összegyűlt csodálkozó apostolok, felső részén pedig az égbe emelkedő Istenanya jelenik meg. A negyedik oltárképen Szent József halálának jelenetét festették meg.

A sekrestyével szemben levő mellékkápolnában kapott helyet a híres Levétel a keresztről oltárkép. A mozgalmas barokk kompozíció a halott Krisztus testének keresztről való levételét ábrázolja a legfontosabb követői és családtagjai jelenlétében. Az életteli, dús idomú alakok arcán mély fájdalom tükröződik. A finom tónusok, a részletek kidolgozottsága, a kifejező arcképek és mozdulatok kvalitásos művé avatják az Amsterdamban élő német festő, Joachim von Sandrart művét.

A templom berendezései közül kvalitásával kiemelkedő szószék kosarát girlandok és füzérek tagolják három részre, a domborműveken a Magvető, a Jó pásztor, Az apostolok kiküldetése témák jelennek meg. A szószék ajtajára a Szentlélek eljövését ábrázoló domborművet helyeztek. A hangvető csúcsán Keresztelő Szent János szobra áll. Az 1795-ben készült, egy-

séges kialakítású padokat és a szentélyben levő stallumokat minőségi copfstílusú faragás díszíti.

Az 1960-as években lebontott templomkerítés apostolszobrai az előcsarnokban és a hajó északi bejáratánál vannak elhelyezve. Szent Péter és Szent Pál szobrai ember nagyságúak, míg a többi apostolnak csak büsztjét készítették el. Az egyes apostolok arca nagyon hasonló, azonosításuk csupán a büsztök posztamensein megjelenő attribútumok révén lehetséges. A keleti portikuszában található Győzedelmes Madonna-szobor kvalitásában a templom összes kőszobrát felülmúlja.

Németh Ferenc

Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században (3. rész)

Magyar-örmény karrier, karriersémák, vegyesházasságok, asszimilálódás, polgárosodás

A karrierépítés a Bánátba települt magyar-örményeknél általában a vagyon-azaz birtokszerzéssel vette kezdetét, majd (városi vagy megyei) közhivatal vagy tisztség elérésével folytatódott s a második vagy harmadik nemzedéknél – vegyesházasság, vagy örmény párválasztás révén – tovább szilárdult és erősödött a család közéleti pozíciója, társadalmi befolyása. A karrierépítésnek volt még két fontos tartópillére: a mindenkor császárnak hazafiságból nyújtott anyagi és katonai segítség, meg a közcélú jótékonykodás. Ez képezte a jellegzetes karriersémát, amelyet több példával is alátámaszthatunk.

Gurzó K. Enikő megállapítása szerint például, „a Karátsonyiak legjelesebbjei a kor szokása szerint nemes lelkű felajánlá-

Válogatott irodalom

B. Nagy Margit: A szamosújvári örmény nagytemplom. In: *Reneszánsz és barokk Erdélyben*. Bukarest, 1970. 211-226.
Pop, Virgil: *Armenopolis- oraş baroc*. Cluj-Napoca, 2002. 83-88.
Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900. II. 1901, Szamosújvár. 16-36.
Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900. III. 1901, Szamosújvár. 51-55.

(2007. 07. 22. –<http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=391>)

saikkal vívtak ki maguknak tekintélyt és elismerést nem pedig titáni palotáikkal, díszes fogataikkal” (Gurzó, 2010:31). Karrier szempontjából a Karátsonyi család bánáti ágának egyik legsikeresebb tagja Karátsonyi László (1806–1869) volt, aki számos tisztséget töltött be Torontál megyében: a 19. század első felében a vármegye szolgabírója majd alispánja volt, később országgyűlési követ, 1848-ban, 1861-ben és 1867-ben pedig Torontál megye főispánja volt. (Németh, 1986) Borovszky Samu szerint „higgadt, előrelátó és megfontolt természetével igen sok jó szolgálatot tett a vármegyének.” (Uo.) Életében nagy tisztelet és tekintély övezte. Halálakor a vármegye úgy róttá le iránta való kegyeletét, hogy hat hónapi gyászt rendelt el, s az idő alatt még az ügyiratokhoz is fekete pecsétet használtak (!) (Uo.)